

KIBRIS SORUNU KAPSAMINDA AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

EU-Turkey Relations in the Context of the Cyprus Problem

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI*-Emine AKÇADAĞ**

Özet:

AB sürecinin beklenen şekilde ilerleyememesi Türk iç ve dış politikasında sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durumun aşılması için AB müzakere sürecinin hızlanması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin önündeki en büyük sorun Kıbrıs meselesidir ve tarafların tutumları kısa vadeli bir çözümü zorlaştırmaktadır. Özellikle Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün uzun zamandır yürürlüğe konulamaması, sorunun sürüncemede kalmasına yol açmaktadır.

Anahtar kelimeler: AB, Avrupa Parlamentosu, Doğrudan Ticaret Tüzüğü, Kıbrıs, KKTC, Lizbon Antlaşması, Türkiye

Abstract:

As the EU accession process does not progress properly contrary to the expectations, it leads to problems in Turkish domestic and foreign policy. Giving momentum to the EU accession process is of great importance for overcoming of these problems. In this context, the biggest obstacle in front of Turkey is the Cyprus question and attitudes of the parties make a short-term solution difficult. Especially, non-entry into force of the Direct Trade Regulation for a long time leads to keep the issue dragged on.

Keywords: EU, European Parliament, Direct Trade Regulation, Cyprus, TRNC, Lisbon Treaty, Turkey

* Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı.

** Strasbourg Siyasal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi.

GİRİŞ

Türkiye'nin AB'ye resmen aday ülke ilan edildiği Aralık 1999'daki AB Helsinki Zirvesi'nden sonra iç politikada ciddi anlamda demokratikleşme reformları başlamakla birlikte bu alandaki gerçek atılım, 2003-2004 yıllarında uygulamaya konan altıncı, yedinci ve sekizinci uyum paketleri ile gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında kabul edilen ve düşünce ve ifade özgürlüğünün genişletilmesini, ölüm cezasının kaldırılmasını ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ışığında yargılamının yenilenmesini içeren reform yasaları ile Türkiye Kopenhag siyasi kriterlerine daha da yaklaşmıştır. Bu anayasa değişiklikleri AB sürecini esas aldığından toplumsal kutuplaşmaya yol açmamış ve reformlar üzerinde konsensüs sağlanmıştır.

Bununla birlikte Türkiye'den AB üyesi olma kararlılığı ile paralellik seyreden demokratikleşme adımlarına günümüzde de devam etmesi beklenmektedir. Ancak AB sürecinin beklenen şekilde ilerlememesi anayasa değişikliklerini etkileyen dinamiklerin dıştan içe kaymasına neden olmuştur. Bu durum da toplumsal kutuplaşmalara yol açmaya başladığından, konsensüs sağlamak oldukça zorlaşmıştır.

AB sürecinin beklendiği şekilde ilerlememesinin bir diğer sonucu da Türk dış politikasındaki eksen kayması tartışmalarıdır. Uygulanan yeni dış politika açılımı ile Türkiye'nin, Doğu'daki komşularıyla kuruluşundan beri hiç olmadığı kadar iyi ilişkiler geliştirmesi, Batı'da Türkiye'nin, Doğu'nun siyasi ve ideolojik yapısına kayabileceğine ilişkin endişeleri beraberinde getirmiştir.

Dolayısıyla gerek anayasal değişim konusunda toplumsal kutuplaşmanın ortadan kalkması, gerekse dış politikadaki eksen kayması tartışmalarının giderilmesi için AB müzakere sürecinin hızlanması zaruridir.

Tam üyelik başvurusunun yapıldığı 1959 tarihinden 2005 yılına kadar inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türkiye-AB ilişkileri, 2005 yılında tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla da tam anlamıyla istikrarlı bir zemine oturtulamamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin AB üyelik sürecinin hızlanmasında önündeki en büyük sorun "Kıbrıs meselesi" ve "Limanlar sorunu" olarak öne

çıkılmaktadır. Bu çerçevede öncelikle Kıbrıs sorununun AB ile ilişkilere etkisi tarihsel perspektifiyle aktarılacak, daha sonra Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün önemi ve sorunun çözümündeki yeri açıklanacak, son olarak da Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'nın soruna etkisi ve son gelişmeler dile getirilecektir.

1. KIBRIS SORUNUNUN AB İLE İLİŞKİLERE ETKİSİ

Tüm üye devletler, 35 başlık altında sınıflandırılmış Katılım Müzakere Fasılları'ndan oluşan AB Müktesebatı'nı benimsemek zorundadırlar. Nitekim müzakere süreci de, aday ülkenin Avrupa Birliği Müktesebatı'nı ne şekilde ve hangi takvim çerçevesinde kabul edeceğinin ve uygulama için gereken idari yapıyı nasıl oluşturacağını saptandığı ayrıntılı bir inceleme sürecidir. Ancak bu süreçte, Türkiye özelinde bir kilitlenme yaşanmaktadır.

“Kıbrıs sorunu” ve buna bağlı olarak ortaya çıkan “İmanlar sorunu” nedeniyle sekiz müzakere başlığı AB tarafından askıya alınmıştır.¹ Buna ek olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) altı müzakere başlığına açılış kriteri getirerek süreci bloke etmiştir.² Ayrıca Türkiye için “İmtiyazlı ortaklık”ta ısrar eden Fransa, doğrudan üyelik ile ilgili olduğu gerekçesiyle beş başlığın açılmasını engellemektedir.³ Bu sebeple, tamamen siyasi nedenlerden ötürü müzakereler hızını kaybetmektedir.

Son olarak “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” başlığının açılmasına karar verilmiş, böylece AB sürecindeki 35 başlıktan, müzakereye açılabilenlerin sayısı 13'e yükselmiştir.⁴ Bu başlıklar arasında sadece bilim ve araştırma geçici olarak kapatılabilmektedir. Siyasal vetolar nedeniyle bundan sonra

¹ Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Taşımacılık, Gümrük Birliği, Dış ilişkiler.

² İş Gücünün Serbest Dolaşımı, Enerji, Hukuki ve Temel Haklar, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, Eğitim ve Kültür, Dış Güvenlik ve Savunma.

³ Tarım ve Kırsal Kalkınma, Ekonomik ve Parasal Politika, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Mali ve Bütçesel Hükümler, Kurumlar.

⁴ Bilim ve Araştırma, Şirketler Hukuku, Fikrî Mülkiyet Hukuku, İstatistik, İşletme ve Sanayi Politikası, Trans-Avrupa Şebekeleri, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Mali Kontrol, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Bilgi Toplumu ve Medya, Vergilendirme, Çevre.

Türkiye ile müzakerelere açılacak başlık sayısı sadece üçtür.⁵ Bununla birlikte “Kıbrıs sorunu” çözülmediği takdirde üzerinde siyasi veto bulunmayan bu üç başlığın da kilitlenme ihtimali bulunmaktadır ve böyle bir durumda da Türkiye’nin üyelik sürecinin çıkmaza girmesi muhtemeldir.

Türkiye’nin AB üyeliği yolunda karşı karşıya geldiği en önemli sorun sayılan Kıbrıs meselesi başlangıcından günümüze kadar birçok kez şekil değiştirmiştir. Ancak günümüz Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen Kıbrıs sorunu, Ankara Antlaşması’nın genişletilen Ek Protokol (limanların ve hava sahalarının GKRY’ye açılması) ve KKTC’ye uygulanan izolasyonların kaldırılması konularından ileri gelmektedir. Bilindiği gibi Türk liman ve havaalanları, 1987 yılına kadar GKRY’nin kullanımına açıktı. Ancak Magosa, Girne ve Gemi Konağı limanlarına uğramış olan Türk ve yabancı bayraklı gemilerin daha sonra Güney Kıbrıs limanlarına uğradıklarında kovuşturmaya tabi tutulmaları; BM Güvenlik Konseyi kararları ve takip eden siyasi gelişmeler; GKRY’yi Kıbrıs Adası’nın meşru devlet ve hükümeti olarak tanıma ve kabul ettirmeye yönelik faaliyetler neticesinde Türk liman ve havaalanları 14 Mayıs 1987 tarihinden itibaren GKRY’ye kapatılmıştır.

Çözüm yönünde atılan en önemli adım olarak nitelendirilen ve 2004 yılında referandumla her iki tarafın onayına sunulan Annan Planı, Kıbrıs adasının İngiliz üsleri bölgesi haricinde kalan kısımlarının bağımsız ve federal nitelikte bir devlet olacak şekilde birleştirilmesini öngörmekteydi. Plan gereğince Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’ndeki bakanlıkların en az üçte biri Türklerden oluşacak, devlet başkanlığı ve başbakanlık makamları on ayda bir Türkler ve Rumlar arasında değişecekti.⁶ Annan Planı, Türk tarafınca kabul edilmesine karşılık, Rumlar tarafından reddedilmiştir. Rum toplumunun bu reddi karşısında, BM ve AB dahil tüm uluslararası camianın desteklediği bu kapsamlı çözüm planı geçersiz hale gelmiştir. BM Genel Sekreteri Annan, 28 Mayıs 2004 tarihli İyi Niyet Misyonu raporunda, referandumlar sonrasında Kıbrıs Türklerinin durumunun uluslararası camia tarafından ele alınması gereğine işaret etmiş ve Kıbrıs Türklerine baskı uygulamak veya onları dünyadan tecrit etmek için hiçbir gerekçe kalmadığını

⁵ Kamu Alımları, Rekabet Politikası ve Sosyal Politika, İstihdam.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. www.abbulteni.org/pdf/ANNANPLANITRÖZET.pdf, 29 Temmuz 2010.

belirtmiştir.⁷ Bu çerçevede Kıbrıs Türklerine yönelik ambargo ve kısıtlamaların kaldırılması için uluslararası camiaya ve Güvenlik Konseyi'ne çağrıda bulunarak Kıbrıs Türk tarafının kalkınmasını engelleyen ve onları dünyadan izole eden uygulamalara son verilmesini istemiş, 541 ve 550 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarının buna engel teşkil etmediğini vurgulamıştır.⁸ Ayrıca Kıbrıs'taki çözümün siyasal eşitlik ve ortaklığa dayalı olması gerektiği ve planın başarısızlığının Rum tarafının sorumluluğu olduğunu altını çizmiştir.⁹

Buna rağmen GKRY, 1 Mayıs 2004'te "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ye tam üye olmuş ve Rumlar ve Yunanlılar tarafından KKTC'ye uygulanan ambargo AB ülkeleri tarafından da uygulanmaya başlamıştır.

2005 yılında müzakerelerin başlamasıyla Türkiye, Gümrük Birliği'ni aralarında Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin de bulunduğu on yeni AB üyesini de kapsayacak şekilde genişleten Ek Protokolü imzalamak zorunda kalmıştır. Ankara Anlaşması ve Ek Protokol ile karşılıklı üstlenilen önemli yükümlülüklerden biri de AB ve Türkiye'den oluşan coğrafyada malların serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Bu nedenle Türkiye'nin GKRY gemi ve uçaklarının Türk liman ve havaalanlarına girmesine izin vermemesi malların serbest dolaşımının engellenmesi olarak yorumlanmakta ve Türkiye anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmemekle suçlanmaktadır. Hukuki açıdan liman ve havaalanlarının açılması Türkiye'nin yükümlülüğü olmakla birlikte, bu yükümlülüğü doğuran Ek Protokol'ün imzalanmasından önce AB, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne uygulanan izolasyonların kaldırılacağı yönünde yazılı olmayan bir taahhütte bulunmuş ve Türkiye bunun karşılığında limanlarını ve havaalanlarını GKRY gemi ve uçaklarına açmayı kabul etmiştir.¹⁰ Ancak KKTC'ye izolasyonların kaldırılması yönünde bir gelişme olmamış, buna karşılık liman ve havaalanlarının açılması yönünde Türkiye üzerindeki baskılar artmıştır. Nitekim Konsey kararı ile

⁷ Atilla Sandıklı, "Yeni Kıbrıs Stratejisi 'Tanıma'", *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2 Bahar 2010.

⁸ Sandıklı, a.g.m.

⁹ Sandıklı, a.g.m.

¹⁰ "Limanların Açılması veya GKRY'nin Tanınması", 28 Aralık 2006, www.tumgazeteler.com/?a=1870644 (erişim 19 Temmuz 2010).

müzakere sürecinde kapanan sekiz faslın açılması, Türkiye'nin GKRY gemi ve uçaklarına liman ve havaalanlarını açması şartına bağlanmıştır.

Ayrıca GKRY, AB'ye dâhil olduktan sonra KKTC üzerindeki ambargo ve izolasyonların sürdürülmesi ve Türkiye'nin AB adaylık müzakerelerinin çıkmaza girmesi yönündeki girişimlerine ağırlık vermiştir. 2004 yılında Rum Kesimi'nin Annan Planı'nı reddetmesinden sonra AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Komisyon'u KKTC'ye uygulanan ekonomik ambargoların ve izolasyonun kalkması için gerekli tedbirleri almaya davet etmiş ve 259 milyon Euro'luk bir yardım yapılmasını öngörmüştür.¹¹ Bu amaçla bir mali tüzük kabul edilmekle birlikte, 2004 yılında AB'nin uluslararası ticaretine ilişkin kararlarda oybirliği gerektiğinden GKRY'nin itirazı sonucunda yürürlüğe girememiştir.

2. DOĞRUDAN TİCARET TÜZÜĞÜ AÇMAZI

Ambargo altındaki KKTC'yi yakından ilgilendiren bir diğer önemli konu da Doğrudan Ticaret Antlaşması'dır. AB, Kıbrıs Cumhuriyeti ile 1973 yılında imzaladığı – *Kıbrıslı Türklerin de ortak imzasının bulunduğu*- Ortaklık Anlaşması hükümleri gereğince Kıbrıslı Türkler'in ihraç ettiği mallara da tercihli bir ticaret rejimi uygulamaktaydı. Bu şekilde 1994 yılına kadar Kıbrıslı Türkler, Magosa Limanı ve Ercan Havaalanı aracılığıyla AB ülkelerine yaptıkları ihracatta bu uygulamadan faydalanmıştır. Ancak 1994 yılında AB Adalet Divanı, Kıbrıslı Rumlar'ın Birleşik Krallık mahkemeleri aracılığıyla yaptığı başvuru neticesinde aldığı “Anastasiou” kararı ile Kuzey Kıbrıs'la yürüttüğü bu tercihli ticaret uygulamasına son vermiştir.¹² Böylece Kıbrıslı Türkler ciddi bir izolasyona maruz kalmaya başlamışlardır. Bugün halen KKTC'den AB'ye giden ürünler üçüncü dünya ülkelerinden gelenler ile aynı statüye sahip olup, yüzde 14'e varan ek tarifeler uygulanmaktadır.¹³

¹¹ “Avrupa Komisyonu'ndan KKTC'ye 25 milyon Euro'luk Kaynak”, 30 Nisan 2010, www.abvizyonu.com/ab/avrupa-komisyonundan-kktcye-25-milyon-euroluk-kaynak.html (erişim 19 Temmuz 2010).

¹² Nilgün Arısan Eralp, “Doğrudan Ticaret Tüzüğü: Tüm Taraflar İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir Mi?”, *TEPAV Politika Notu*, Haziran 2010, s. 3.

¹³ “AB Paketi Kuzey Kıbrıs'a Yatırımı Tetikleyecek”, 9 Temmuz 2004, www.tumgazeteler.com/?a=617117 (erişim 19 Temmuz 2010).

2004 yılında KKTC'nin Annan Planı'nı kabulü sonucunda AB Konseyi, KKTC ile doğrudan ticarete başlamak ve izolasyonları kaldırmak için adım attıysa da, Rum Kesimi'nin vetosu nedeniyle bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Annan Planı sonrasında Birleşmiş Milletler'in desteği ile Tasos Papadopoulos ve Mehmet Ali Talat ilk kez Temmuz 2006'da bir araya gelmiştir. 8 Temmuz 2006'da imzalanan anlaşma uyarınca yeniden karşılıklı müzakerelere başlanması ve teknik komiteler ile çalışma gruplarının oluşturularak ön hazırlık yapması kararı alınmıştır.¹⁴ Fakat kapsamlar ve ilerleyiş konusunda fikir birliğine varılamamış, Eylül 2007'deki buluşmada da bir sonuç alınamayınca, 2008'de Rum Yönetimi'nde yapılan seçimler sonrasına kadar hiçbir buluşma olmamıştır.

Talat ve GKRY yeni Başkanı Hristofyas, ilk kez 21 Mart 2008'de görüşmüş, izlenecek yol ve işleyiş konusunda fikir birliğine varılmıştır. Bu kapsamda liderler tarafından görevlendirilmiş, müzakerelerin kapsamı ile ilerleyişini belirleyecek teknik komiteler aynı yıl toplanmıştır. Bir deklarasyon yayınlanarak, "tek uluslararası kimliğe sahip federal devlet" hedeflendiği açıklanmıştır.¹⁵

Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm bulmak amacıyla Eylül 2008'de başlatılan müzakerelerin ilk turu Ağustos 2009'da tamamlanmış, ilk tur sonunda taraflar ele aldıkları 6 ana müzakere başlığına ilişkin anlaştıkları ve anlaşamadıkları konuların yer aldığı 30 ortak tutum belgesi belirlemiştir. Müzakerelerin ikinci turuna 10 Eylül 2010'da başlayan liderler, Ocak 2010'dan beri yoğunlaştırılmış müzakerelere devam etmektedirler.¹⁶ Son olarak Temmuz 2010'da Eroğlu ve Hristofyas, Kıbrıs'ta çözüm müzakereleri kapsamında mülkiyet başlığının ele alındığı bir görüşmede bir araya gelmişlerdir.

¹⁴ "Kıbrıs'ta Yoğun Müzakereler Başlıyor", 5 Ocak 2010, www.ntvmsnbc.com/id/25040475 (erişim 3 Ağustos 2010).

¹⁵ "Kıbrıs Tek Devlet Olacak", 23 Mayıs 2008, www.stratejikboyut.com/haber/kibris-tek-devlet-olacak--8001.html (erişim 3 Ağustos 2010).

¹⁶ "Kıbrıs'ta Seçim Öncesi Son Buluşma", 30 Mart 2010, www.cnnturk.com/2010/dunya/03/30/kibrista.secim.oncesi.son.bulusma/569976.0/index.html (erişim 3 Ağustos 2010).

İki tarafın duruşları göz önünde bulundurulduğunda sürecin uzun olacağını ve hemen neticeye varılmasının zor olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte müzakerelerin kesilmemesi ve bir masa etrafında görüşmelerin sürdürülebilmesi sorunun çözümü açısından büyük önem taşımaktadır. Zira iki tarafın da kabul edebileceği bir çözüm bulunamadığı ve tarafların kendi görüşlerinde direttiği durumda Kıbrıs bir sorun olarak kalmaya devam edecektir. Müzakerelerin devamı Türk tarafının çözümsüzlükte direnen değil aksine çözüm isteyen taraf olduğu imajını da güçlendirecektir.

Ancak bu müzakerelerin eşit koşullarda yürütülebilmesinde ve çözüme daha kısa zamanda ulaşılabilmesinde AB'ye de görev düşmektedir. Zira “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı ile tüm adayı temsilen AB'ye üye olarak kabul edilmesinden sonra tüm ada adına verilen AB yardımlarından yararlanabilmesi, Türkiye'nin AB üyeliğini geciktirebilmesi ve Ada'nın yasal temsilcisi olarak görülmesi GKRY'yi daha avantajlı konuma getirmiştir. Dolayısıyla şu an gelinen noktada AB'nin de sorumluluğu bulunmaktadır, dolayısıyla da AB'den bu sürece katkıda bulunması beklenmektedir. Birlik ile Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün imzalanması izolasyonu kaldırıp Kuzey'in ekonomisini Güney'inkine yaklaştırarak müzakerelerin daha eşit şartlarda yürütülmesini, Rumlar'ın uzlaşmaya daha yatkın olmasını ve Ada'da sürdürülebilir bir çözümün sağlanmasını kolaylaştıracaktır.

3. KIBRIS SORUNU BAĞLAMINDA LİZBON ANTLAŞMASI

1 Mart 2010 tarihinde Avrupa Komisyonu, -1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'nın, Avrupa Parlamentosu (AP) ile Bakanlar Konseyi'nin ortak karar aldığı konuların ve Bakanlar Konseyi'nde nitelikli çoğunlukla alınabilecek kararların kapsamını genişleten hükümlerinden faydalanarak- tüm tarafları içinde buldukları açmazdan çıkaracak bir adım atmış ve doğrudan ticarete ilişkin tüzük taslağını Avrupa Parlamentosu'na, ulusal parlamentolara ve Bakanlar Konseyi'ne eş zamanlı olarak tekrar sunmuştur.

Zira “doğrudan ticaret”, Avrupa Komisyonu'nun hukuk servisinin yorumuna göre, Lizbon Antlaşması'nın 207. maddesi kapsamında ele alınan, uluslararası ticarete ilişkin, nitelikli çoğunlukla karar alınabilecek ve ortak karar alma

prosedürüne tabii bir konu olarak kabul edilmiştir.¹⁷ Kıbrıslı Rumlar ise doğrudan ticaret konusunun bir “genişleme” sorunu olduğunu ve bu nedenle Kıbrıs’ın katılım antlaşmasının ekindeki 10 sayılı Protokol’e göre, bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedirler. AB Konseyi’nin hukuk servisi de 2004 yılında bu görüşü benimsemiştir.¹⁸

Ancak 10 Haziran 2010 tarihinde Avrupa Parlamentosu Başkanlar Konferansı’nda ele alınması beklenen "Doğrudan Ticaret Tüzüğü" taslağının "konunun hassasiyeti" nedeniyle ele alınmamış ve bu konudaki kararı ertelenmiştir.¹⁹ Tüzük taslağı kabul edildiği takdirde, bunun Kuzey Kıbrıs’ı tanımak anlamına geleceğini öne süren Kıbrıs Rum Kesimi, bu yasanın çıkmasını engellemektedir. Bu itirazı destekleyenler arasında başta Sarkozy ve Merkel’in yanı sıra, Parlamento’daki merkez-sağcı Avrupa Halkları Partisi (Hristiyan Demokratlar) bulunmaktadır.²⁰ Diğer kamp yani Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün imzalanması gerektiğini savunanlar ise Sosyalistler, Liberaller ve Yeşiller’den oluşmaktadır.²¹

AB’nin Lizbon Antlaşması uyarınca AP üyeleri, ticari meseleler ve tüzükte değişim yapabilme imkânı konularında ortak karar hakkına sahip olmuştur. Bu bağlamda Portekiz merkez solu AP üyesi ve Parlamento’nun Uluslararası Ticaret Komitesi başkanı Vital Moreira, siyasi grupların liderlerinden, bu tüzükten kendi komitesinin sorumlu olup olmadığına karar vermelerini istemiştir.²² Bunun üzerine grup liderleri, Hukuki İşler Komitesi’nden, Parlamento’nun hukuki işler servisinden alınacak tavsiye doğrultusunda bir görüş bildirilmesini talep etmişlerdir. AP Hukuk Servisi’nin verdiği görüş doğrultusunda AP Hukuk Komisyonu’nda konuyla ilgili bir rapor hazırlanacak ve raporun onaylamasından

¹⁷ Arısan Eralp, a.g.m., s. 3

¹⁸ Hugh Pope ve Didem Akyel, “The Lisbon Treaty Shines a Ray of Hope on Cyprus”, International Crisis Group, 15 April 2010.

¹⁹ “Doğrudan Ticaret Tüzüğü Sürecinde İlginç Gelişme...”, 24 Haziran 2010, www.tepav.org.tr/tur/index.php?type=event&cid=600&title=D (erişim 15 Temmuz 2010).

²⁰ Ata Atun, “AB’de Doğrudan Ticaret Tüzüğü Savaşı”, *Politika Dergisi*, 30 Nisan 2010.

²¹ Atun, a.g.m.

²² “Doğrudan Ticaret Tüzüğü Bir Başka Bahara Kaldı”, 12 Temmuz 2010, www.euractiv.com.tr/genisleme/article/dorudan-ticaret-tz-bir-baka-bahara-kald-011148 (erişim 18 Temmuz 2010).

sonra AP Başkanlık Konferansı, Doğrudan Ticaret Tüzüğü konusunda son kararı verecektir.²³

Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı Günay Çerkez, Rumlar tarafından sürekli yanlış bilgilerle yanıltılan AB'nin Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile ilgili çok yanlış bir duruş sergilediğini belirtmektedir:

‘Rumların AB’yi sürekli yanlış bilgilerle yanılttığı apaçık ortada... Çünkü Doğrudan Ticaret’in geçmesi halinde bizim, yani KKTC’nin birleşme istemeyeceğini ve bunun onlar açısından çok sakıncalı olduğunu söylüyorlar. Hâlbuki tam tersi bir durum söz konusu... Eğer sürdürülebilir bir çözüm istiyorsak, iki ekonominin, yani Güney ve Kuzey ekonomilerinin mümkün olduğunca yaklaşması lazım. Aradaki uçurumun kapanması lazım... Aksi takdirde olası bir çözümde büyük ve güçlü Güney ekonomisi, Kuzey ekonomisini yiyecek. Bu da tekrardan sürdürülebilirliği ortadan kaldıracak... Ve dolayısıyla bizim iddiamız tam tersi: Doğrudan Ticaret birleşmeyi güçlendirecek, birleşmenin sürdürülebilir olmasını mümkün kılacak ve bunu yaparken de birleşmenin maliyetini azaltacaktır.’²⁴

Ayrıca Avrupa Parlamentosu Sosyalist Grup Başkanı Martin Schulz, ‘‘tüzüğün kabulünün Kuzey Kıbrıs’ın rekabet gücünü artırarak iki kesim arasındaki refah farkını azaltacağını ve Kuzey Kıbrıs ekonomisini AB’ye entegre ederek çözümü kolaylaştıracağını’’ vurgulamaktadır.²⁵

Doğrudan Ticaret Anlaşması’nın önce Avrupa Parlamentosu, daha sonra ise AB Konseyi’nde onaylanması halinde, Türkiye’nin limanlarını Rum gemi ve uçaklarına açması gündeme gelecektir. Zira Türkiye limanları açmak için KKTC’ye yönelik izolasyonların kaldırılması şartını öne sürmüştür. KKTC’ye yönelik izolasyonların kalkması, limanların açılmasını da sağlayacağından sekiz başlık üzerindeki blokajı kaldırarak Türkiye’nin AB sürecini hızlandıracaktır.

²³ Ibid.

²⁴ ‘‘Doğrudan Ticaret Tüzüğü Konusunda AB’ye Uyarı’’, 6 Mayıs 2010, www.kibrisarabul.com/news/DOGRUDAN-TICARET-TUZUGU-KONUSUNDA-ABYE-UYARI-n627.html (erişim 18 Temmuz 2010).

²⁵ Joanna Sopinska, ‘‘Nicosia ready to challenge TRNC direct trade regulation’’, *EUROPOLITICS*, 22 April 2010.

Ancak geçtiğimiz günlerde Avrupa Parlamentosu'nun, KKTC ile AB arasında başlatılması öngörülen Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün “yasal zemininin olmadığına” karar vermesinin ardından Türk limanlarının Rum gemi ve uçaklarına açılması konusu rafa kalkmıştır. AP Hukuk Servisi hazırladığı raporda, Kıbrıslı Türklere doğrudan ticaretin başlatılmasının, ancak “oy birliğiyle” mümkün olacağını bildirmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu, “AB’yle güven krizi doğdu; AB’nin acizliği, Ada’da çözümsüzlüğü destekleyecek”²⁶ şeklinde karara tepkisini dile getirmiştir.

Başbakan Erdoğan konu ile ilgili olarak “AP’nin almış olduğu bu karar AB’nin bağlayıcı bir kararı değildir. Bu AB’nin kendi birimlerinde, komisyonlarında aldığı bir karar da değildir”²⁷ değerlendirmesinde bulunmuştur. Bundan sonraki aşamada, AP Hukuk İşleri Komisyonu kararını yazılı olarak AP Başkanlık Konferansı’na gönderecek ve Başkanlık Konferansı da konuyla ilgili kararını açıklayacaktır. Ancak artık tüzük ile ilgili olumlu bir kararın çıkması mümkün gözükmemektedir. Bu durumun, limanların açılmasını tüzüğün geçmesi şartına bağlamış olan Türkiye’nin AB üyelik sürecini olumsuz etkilemesi de olasılık dâhilindedir.

Zira Başbakan Erdoğan konu ile ilgili olarak şunları kaydetmiştir:

“Güney Kıbrıs, AB’ye kabul edildiğinde bize verilen bir taahhüt vardır, bu iki konudadır. Serbest dolaşım ve mali konuları içeren bir konudur ve o günden bugüne bu adım atılmamıştır. Sürekli olarak da bunu Ankara Antlaşması Ek Protokol ile ilişkilendirmek suretiyle bugüne kadar bu süreç devam etmiştir. Kendilerine biz her zaman şunu söylüyoruz; bu Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosu’ndan geçmesi gereken bir karardır ve bu Parlamento’dan şu anki yapı içerisinde Kıbrıs konusuna bu şekilde bir yaklaşım içinde TBMM’den böyle bir yaklaşım geçmez. Onun için atılması gereken adımlar var, bu konuda Finlandiya’nın çok gayretleri oldu kendi dönem başkanlığında. Özellikle limanların açılması hususunda attıkları adımlar

²⁶ “Kıbrıs’a Ticaret Avrupa Parlamentosu’nda Reddildi”, 20 Ekim 2010, www.tgrthaber.com.tr/news_view.aspx?guid=241d1af1-0fd2-4315-9279-3e7a9d19e498 (erişim 23 Ekim 2010).

²⁷ “AB üyesi ülkeleri bağlayıcı bir karar değil”, *Cumhuriyet*, 20 Ekim 2010, www.cumhuriyet.com.tr/?hn=183932 (erişim 10 Kasım 2010).

oldu. Ne yazık ki AB burada olumlu yaklaşım göstermediği için bu iş kilitlenmiştir.”²⁸

Son olarak 2010 İlerleme Raporu’nda Kıbrıs sorununa değinilmiş ve Türkiye’nin Ek Protokol’ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmediğine ve GKRY’yle doğrudan ulaştırma hatları dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmadığına vurgu yapılmıştır.²⁹ Ayrıca “malların serbest dolaşımı”, “iş kurma hakkı ve hizmet sunma serbestisi”, “mali hizmetler”, “tarım ve kırsal kalkınma”, “balıkçılık”, “taşımacılık”, “gümrük birliği” ve “dış ilişkiler” fasıllarının, GKRY’nde kayıtlı olan ya da son uğradığı liman GKRY’nde olan gemiler ve uçaklar tarafından taşınan malların serbest dolaşımına yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece, müzakereye açılmayacağı belirtilmiştir.³⁰

İlerleme raporunun yayınlanmasının ardından yaptığı açıklamada AB Komisyonu Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle, “Türkiye’nin, katılım müzakerelerinde yeni ertelemelerden, ivmeyi kaybetmeden ve hatta bazılarının bahsettiği tren kazasından kaçınmak için ‘Ek Protokol’ yükümlülüklerini hayata geçirmesinin (limanlarını Kıbrıs Rum kesimine açmasının) bu kez gerçekten aciliyet arz ettiğini” ifade etmiştir.³¹

²⁸ “Erdoğan: AB Kıbrıs’ta çözüm istiyorsa önce ticareti çözsün”, 21 Ekim 2010, www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/erdoan-ab-kbrsta-zm-istiyorsa-nce-ticareti-zsn-012884 (erişim 23 Ekim 2010).

²⁹ **Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu**, Com(2010) 660, Brüksel, 9 Kasım 2010, www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (erişim 12 Kasım 2010).

³⁰ Ibid.

³¹ “AB’den Türkiye’ye rapor sonrası 'tren kazası' uyarısı yapıldı”, 11 Kasım 2010, www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/abden-trkiye-ye-rapor-sonras-tren-kazas-uyars-yapld-013283 (erişim 15 Kasım 2010).

SONUÇ

Türkiye ile AB arasında 90'lı yılların sonlarından siyasi bir sorun haline gelen Kıbrıs, Rum yönetiminin tam üye olması sonrasında, Türkiye'nin üyeliği için bir ön koşul niteliğine bürünmüş olup Türkiye'nin AB üyelik sürecinin bir anlamda kilitlenmesine yol açmaktadır. Bu nedenle AB üyelik sürecini hızlandırmak ve istikrarlı bir şekilde hedefe yürümek için bu kilidin açılması zaruridir.

Lizbon Antlaşması'nın AP ile Bakanlar Konseyi'nin ortak karar aldığı konuları ve Bakanlar Konseyi'nde nitelikli karar alınabilecek konuların kapsamını genişletmesi, Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün önünün açılmasını sağlayacak bir unsurdur. Bu unsur değerlendirilerek tüzük kabul edildiği takdirde de "Kıbrıs ve limanlar sorunun" aşılmasında çok önemli bir adım atılmış olacaktır.

Kilit açıldığı takdirde de hızlanan AB süreci ile desteklenecek anayasal reformlar üzerinde toplumsal konsensüsün sağlanması kolaylaşacak, dış politikada da eksen kayması tartışmalarının önüne geçilerek komşuları ile sıfır sorun politikası güden Türkiye'nin yönünün halen Batı olduğu ve AB üyelik hedefinden vazgeçilmediği dünyaya kanıtlanmış olacaktır.

AP Hukuk Servisi'nin son kararının Kıbrıs sorununun çözüm sürecini zorlaştıracağını söylemek yanlış olmayacaktır. Şimdi Türkiye'nin önünde iki seçenek bulunmaktadır: Birincisi Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün reddedilmesi neticesinde Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Rumlara açmaması ve çözümsüzlüğün sürmesi; ikincisi de Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün reddedilmesine rağmen Türkiye limanlarını ve hava sahasını açarak yeni bir adım atmasıdır.

Bu iki seçenek, Türkiye'ye getirecekleri yarar ve zararlar bakımından titizlikle değerlendirilmelidir. Ancak şüphesiz ne Türkiye ne de AB iplerin koparılmasını istememektedir. İki taraf da müzakere sürecini dondurulmasının uzun vadeli sonuçlarının bilincindedir. Türkiye'nin artan siyasi rolü ve gelişen ekonomisi ile birlikte yükselen profilini göz önünde bulunduran Avrupalı analistler

müzakerelerin dondurulmasına karşı çıkmaktadır.³² Ancak müzakere sürecinin istenen ivmeyi kazanmasında sorumluluk özellikle Kıbrıs konusunda baştan beri tavrını net şekilde ortaya koyan Türkiye'ye olduğu kadar AB'ye de düşmektedir.

³² Sami Kohen, "AB ile İlişkilerde Aynı Nakarat", *Milliyet*, 26 Ekim 2010, Bkz. www.milliyet.com.tr/ab-ile-iliskilerde-ayni-nakarat/sami-kohen/dunya/yazardetay/26.10.2010/1306126/default.htm (erişim 26 Ekim 2010).

KAYNAKLAR

Makaleler

ARISAN ERALP, Nilgün, “Doğrudan Ticaret Tüzüğü: Tüm Taraflar İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir Mi?”, *Politika Notu*, TEPAV, Haziran 2010, s.3

ATUN, Ata, “AB'de Doğrudan Ticaret Tüzüğü Savaşı”, *Politika Dergisi*, 30 Nisan 2010

DENKER, Sami, “Kıbrıs Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği'ne Üyelik Sorunu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, No.2, 2001, s.1-14

ELLIS, Robert, “Cyprus: Misguided Support for Direct Trade with TRNC” , *New Europe*, 2 May 2010

KASIM, Kamer, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kıbrıs Sorunu”, *Akademik Bakış Dergisi*, No.1, Kış 2007, s. 57-72

KYRIACOU, Praxoula Antoniadou, ÇİLSAL OĞUZ, Özlem ve MULLEN, Fiona, “Ertesi Gün III: **Türkiye ve Yunanistan'ın Barıştan Kazancı**”, PRIO Center, Press Release, 21 Temmuz 2010

KYRIACOU, Praxoula Antoniadou, ÇİLSAL OĞUZ, Özlem ve MULLEN, Fiona, “**The day after II: Reconstructing a Reunited Cyprus**”, PRIO Cyprus Centre, Paper 1/2009

KYRIACOU, Praxoula Antoniadou, ÇİLSAL OĞUZ, Özlem ve MULLEN, Fiona, “**The day after: Commercial Opportunities Following a Solution to the Cyprus Problem**”, PRIO Cyprus Centre, Paper 1/2008

POPE, Hugh ve AKYEL, Didem, “The Lisbon Treaty Shines a Ray of Hope on Cyprus” , International Crisis Group, 15 April 2010

SANDIKLI, Atilla, “Yeni Kıbrıs Stratejisi ‘Tanıma’”, *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 1 Sayı 2 Bahar 2010

SOPINSKA, Joanna, “Nicosia Ready to Challenge TRNC Direct Trade Regulation”, *EUROPOLITICS*, 22 April 2010

TURK, Marco, “Rethinking Cyprus Problem”, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 2007, p.463-500

“Legal Opinion on the Commission Proposal for a Council Regulation on Special Conditions for Trade with Northern Cyprus -Direct Trade Regulation”, *Politika Notu*, TEPAV, 21 Mayıs 2007

İnternet Kaynakları

KOHEN, Sami, “AB ile İlişkilerde Aynı Nakarat”, *Milliyet*, 26 Ekim 2010, www.milliyet.com.tr/ab-ile-iliskilerde-ayni-nakarar/sami-kohen/dunya/yazardetay/26.10.2010/1306126/default.htm, (erişim 26 Ekim 2010)

“AB Paketi Kuzey Kıbrıs’a Yatırımı Tetikleyecek”, 9 Temmuz 2004, www.tumgazeteler.com/?a=617117, (erişim 19 Temmuz 2010)

“AB'den Türkiye'ye Rapor Sonrası 'Tren Kazası' Uyarısı Yapıldı”, 11 Kasım 2010, www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/abden-trkiyeye-rapor-sonras-tren-kazas-uyars-yapld-013283, (erişim 15 Kasım 2010)

“Avrupa Komisyonu’ndan KKTC’ye 25 milyon Euro’luk Kaynak”, 30 Nisan 2010, www.abvizyonu.com/ab/avrupa-komisyonundan-kkctye-25-milyon-euroluk-kaynak.html, (erişim 19 Temmuz 2010)

“Doğrudan Ticaret Tüzüğü Bir Başka Bahara Kaldı”, 12 Temmuz 2010, www.euractiv.com.tr/genisleme/article/dorudan-ticaret-tz-bir-baka-bahara-kald-011148, (erişim 18 Temmuz 2010)

“Doğrudan Ticaret Tüzüğü Konusunda AB’ye Uyarı”, 6 Mayıs 2010,
www.kibrisarabul.com/news/DOGRUDAN-TICARET-TUZUGU-KONUSUNDA-ABYE-UYARI-n627.html, (erişim 18 Temmuz 2010)

“Kıbrıs’ta Yoğun Müzakereler Başlıyor”, 5 Ocak 2010,
www.ntvmsnbc.com/id/25040475, (erişim 3 Ağustos 2010)

“Kıbrıs Tek Devlet Olacak”, 23 Mayıs 2008,
www.stratejikboyut.com/haber/kibris-tek-devlet-olacak--8001.html, (erişim 3 Ağustos 2010)

“Kıbrıs’ta Seçim Öncesi Son Buluşma”, 30 Mart 2010,
www.cnnturk.com/2010/dunya/03/30/kibrista.secim.oncesi.son.bulusma/569976.0/index.html, (erişim 3 Ağustos 2010)

“Kıbrıs’a Ticaret Avrupa Parlamentosu’nda Reddildi”, 20 Ekim 2010,
www.tgrthaber.com.tr/news_view.aspx?guid=241d1af1-0fd2-4315-9279-3e7a9d19e498, (erişim 23 Ekim 2010)

“Limanların Açılması veya GKRY’nin Tanınması”, 28 Aralık 2006,
www.tumgazeteler.com/?a=1870644, (erişim 19 Temmuz 2010)

Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu, Com(2010) 660, Brüksel, 9 Kasım 2010,
www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf,(erişim 12 Kasım 2010)

“AB Üyesi Ülkeleri Bağlayıcı Bir Karar Değil”, *Cumhuriyet*, 20 Ekim 2010,
www.cumhuriyet.com.tr/?hn=183932, (erişim 10 Kasım 2010)

“Erdoğan: AB Kıbrıs’ta Çözüm İstiyorsa Önce Ticareti Çözsün”, 21 Ekim 2010,
www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/erdoan-ab-kbrsta-zm-istiyorsa-nce-ticareti-zsn-012884, (erişim 23 Ekim 2010)

www.abbulteni.org/pdf/ANNANPLANITrOZET.pdf